

DIT VOLK HEEFT ZIJN GOD OP AARDE

SAMENSTELLING HANS DRIESSEN,
MICHEL KRIELAARS EN EVA PEEK

DIT VOLK
HEEFT
ZIJN GOD
OP AARDE

OOGGETUIGEN VAN DE
RUSSISCHE GESCHIEDENIS

UITGEVERIJ PLUIM
AMSTERDAM / ANTWERPEN

UITGEVERIJ PLUIM

Eerste druk, juni 2023

© Hans Driessen, Michel Krielaars en Eva Peek

Omslagontwerp Roald Triebels

Omslagbeeld *Religieuze processie in de provincie Koersk* van Ilja Repin

Typografie binnenwerk Michiel Niesen, Haarlem

Auteursfoto Merlijn Doornernik

Productiebegeleiding Tim Beijer

Drukkerij Wilco, Amersfoort

ISBN 978 94 933 0481 9

NUR 680

www.uitgeverijpluim.nl

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden te achterhalen.

Zij die desondanks menen aanspraak te kunnen maken op enig recht, kunnen zich tot de uitgever wenden.

Inhoud

Inleiding 19

1. De herbegravenis van abt Feodosi, *Kiev, 12 augustus 1091* 23

Door een monnik

2. Grootvorst Jaroslav vermoord in Karakorum, *Karakorum, 30 september 1246* 25

Giovanni de Piano Carpini

3. Na het middaguur naar de kroeg, *Moskou, 1476-1477* 26

Ambrogio Contarini

4. Het beleg voor Kazan, *Kazan, 1552* 29

Andrej Koerbski

5. De oprichting van de opritsjnina, *Moskou, 1565* 31

Heinrich von Staden

6. Massa-executie van bojaren, *Moskou, 25 juli 1570* 32

Albert Schlichting

7. Hongersnood, *Moskou, 1602* 36

Isaac Massa

8. Intocht van de valse Dmitri, *Moskou, 1605* 38

Isaac Massa

9. De lange nagels van de dode Dmitri, *Moskou, 1606* 40

Isaac Massa

10. Wie is belangrijker? *Nizjni Novgorod, 14 juli 1636* 41
Adam Olearius
11. Een klein zwart kippetje, *Siberië, winter 1660-1661* 43
Avvakoem
12. Op bezoek bij patriarch Nikon, *Nieuw Jeruzalem, 6 mei 1665* 45
Nicolaas Witsen
13. Perzische prinses in de Wolga gegooid, *Astrachan, september 1669* 48
Jan Struys
14. Bojaren bij Kremlin gelyncht, *Moskou, 15 mei 1682* 50
Andrej Matvejev
15. Traktatie na goddelijke ingeving, *Moskou, 16 mei 1682* 52
Heinrich Butenant
16. Een goed hart maar slechte manieren, *Coppenbrügge, juli 1697* 56
Sophie von Hannover
17. Peter de Grote hakt hoofden af, *Moskou, 1698* 58
Johann Korb
18. De verovering van Narva, *Narva, 9 augustus 1704* 62
Peter de Grote
19. Het wijden van het water, *Sint-Petersburg, 1711* 65
Simon Geerkens
20. Eelt op de handen van de tsaar, *Sint-Petersburg, 26 mei 1720* 66
Ivan Nepljoejev
21. Bier voor de doden, *Ilcibek, 19 maart 1721* 68
Tabbert von Strahlenberg

22. Tsaar Peter: vertalen wat er staat, *Sint-Petersburg, 1723* 70

Pavel Jagoezjinski

23. De avond voor de staatsgreep, *Sint-Petersburg, 27 juni 1762* 71

Jekaterina Dasjkova

24. Een nieuwe tsarina, *Sint-Petersburg, 28 juni 1762* 75

Catharina II

25. Het beleg van Otsjakov. Vorst Potjomkin en zijn nichtjes, *Otsjakov, 16 september 1788* 77

Roger de Damas

26. Tsaar Paul vermoord, *Sint-Petersburg, 12 maart 1801* 81

Generaal Bennigsen

27. Japon uit, uniform aan, *Sarapoel, 15 september 1806* 84

Nadezjda Doerova

28. De brand van Moskou, *Moskou, september 1812* 91

Dominique-Jean Larrey

29. Kolonel uit het napoleontische leger gevangen, *Pokrovskoje, 4 oktober 1812* 93

Denis Davydov

30. Russische luitenant is zijn regiment kwijt, *Borisov, 26 november 1812* 95

Aleksandr Tsjitsjerin

31. Verwarring in Sint-Petersburg, *Sint-Petersburg, 14 december 1825* 99

Peter Otto von Goetze

32. Weest u zo goed naar huis te gaan, *Sint-Petersburg, 14 december 1825* 100

J.H. Schnitzler

33. Soldaten vluchten het ijs van de Neva op, *Sint-Petersburg*,
14 december 1825 102
Michail Bestoezjev
34. Executie van dekabristen mislukt, *Sint-Petersburg*, 13 juli 1826 104
Vasili Berkopf
35. Op de knieën! *Sint-Petersburg*, 23 juni 1831 106
Door een medewerker van de geheime politie
36. Strijkkwartet in de gevangenis, *Petrovskoje*, 23 januari 1832 107
Pjotr Svistoenov
37. Patriarch gekrenkt, censor in gevang, *Sint-Petersburg*,
1 januari 1835 110
Aleksandr Nikitenko
38. Klassenverschil, *Sint-Petersburg*, juli 1839 116
Astolphe markies de Custine
39. Prostituees op de Nevski Prospekt, *Sint-Petersburg*, 1850 120
Edward Jermann
40. Schuld en boete, *Omsk*, 22 februari 1854 122
Fjodor Dostojevski
41. De Engelsen en Fransen belegeren Sebastopol,
Sebastopol, 13 januari 1855 125
Door een verslaggever van *The Times*
42. Aleksandr Herzen verheugt zich over de dood van
tsaar Nicolaas I, *Londen*, 4 maart 1855 127
Aleksandr Herzen
43. De afschaffing van de lijfeigenschap, *Parijs*, 13 maart 1861 129
Ivan Toergenev

44. De opstand wordt neergeslagen, *Bezdna, april 1861* 130
N.A. Krylov
45. Onrust onder de bevrijde boeren, *Bezdna, 1862* 132
Door een lid van de onderzoekscommissie
46. De moord op tsaar Alexander II, *Sint-Petersburg, 1 maart 1881* 133
Uit de akte van beschuldiging
47. Nicolaas II wordt tsaar, *Sint-Petersburg, 20 oktober 1894* 135
Sandro Romanov
48. De kroning van Nicolaas II, *Moskou, 27 mei 1896* 136
Marius Bauer
49. De Petersburgse brandweer rukt uit, *Sint-Petersburg, ca. 1900* 142
Egbert Engberts
50. Arm en rijk, *Sint-Petersburg, ca. 1900* 144
Egbert Engberts
51. De pogrom van Kisjinjov, *Kisjinjov, 1903* 146
Vladimir Korolenko
52. Onrust in de samenleving, *Sint-Petersburg, 1904* 152
Sergej Witte
53. De tsarevitsj heeft hemofilie, *Sint-Petersburg, 30 juli 1904* 154
Nicolaas II
54. Soldaten schieten voor het Winterpaleis op een demonstratie,
Sint-Petersburg, 9 januari 1905 155
Aleksandr Kerenski
55. De tsaar reageert op Bloedige Zondag, *Sint-Petersburg,
9 januari 1905* 157
Nicolaas II

56. De moord op gouverneur-generaal Sergej Romanov van Moskou, *Moskou, 4 februari 1905* 158

Boris Savinkov

57. Rusland staakt, *Sint-Petersburg, oktober 1905* 159

Aleksandr Kerenski

58. Graaf Witte adviseert tsaar Nicolaas II een grondwet in te voeren, *Sint-Petersburg, 1905* 160

Sergej Witte

59. Raspoetin krijgt steeds meer invloed aan het hof, *Sint-Petersburg, november 1908* 162

Olga Romanova

60. Boeren leven als in de middeleeuwen, *1910* 163

Nina Berberova

61. Premier Stolypin doodgeschoten, *Kiev, 1 september 1911* 164

Nicolaas II

62. Het zware lot van fabrieksarbeiders, *1913* 166

L. Katetina

63. De politie houdt Raspoetin in de gaten, *Sint-Petersburg, 18 februari 1913* 166

Uit een politierapport

64. De macht van Raspoetin, *Sint-Petersburg, 1913* 168

Pierre Gilliard

65. De wereldoorlog breekt uit, *Sint-Petersburg, 19 juli 1914* 169

Nicolaas II

66. De tsaar verklaart Duitsland de oorlog, *Sint-Petersburg, 19 juli 1914* 170

Maurice Paléologue

67. Lenin in ballingschap in Zürich, *Zürich, 1916* 172
Nadezjda Kroepskaja

68. Monarchisten vermoorden Raspoetin, *Petrograd, 17 december 1916* 174
Felix Joesoepov en Vladimir Poerisjkevitsj

69. Hongeroproer in Petrograd, *Petrograd, 23 februari 1917* 181
Zinaida Hippius

70. Het ancien régime stort in, *Petrograd, februari 1917* 188
Katharina Becker

71. De tsaar doet afstand van de troon, *Petrograd, 2 maart 1917* 190
Maurice Paléologue

72. De tsaar neemt afscheid van zijn troepen, *Mogiljov, 16 maart 1917* 191
Louis Grondijs

73. Lenin komt aan in Petrograd, *Petrograd, 3 april 1917* 194
Nadezjda Kroepskaja

74. De keizerlijke familie in gevangenschap, *Tsarskoje Selo, 28 juli 1917* 197
Nicolaas II

75. Lenin grijpt de macht, *Petrograd, oktober 1917* 197
Nikolaj Soechanov

76. Plundering van het Winterpaleis, *Petrograd, 25 oktober 1917* 200
John Reed

77. Huiszoeking door de geheime politie, *Petrograd, oktober 1917* 203
Katharina Becker

78. Vechten tegen de bolsjewieken, *Lezjanka, 5 maart 1918* 206
Louis Grondijs

79. De moord op de keizerlijke familie, *Jekaterinburg, 16 juli 1918* 208
Jakov Joerovski
80. De Polen verslaan de Russen, *Brody, 1920* 210
Isaak Babel
81. De dood van Lenin, *Kiev, januari 1924* 213
Lev Kopelev
82. Arbeidersparadijs Moskou, 1926 214
Anton Ciliga
83. De NEP-man als nieuwe mens, 1926 221
Joseph Roth
84. De intelligentsia, *Moskou, 1926* 223
Anton Ciliga
85. De communisten transformeren het Wolgagebied,
Kazan, 1926 225
Joseph Roth
86. De negende viering van de Oktoberrevolutie, *Moskou,*
7 november 1926 228
Joseph Roth
87. Huiszoeking door de Tsjeka, *Moskou, 2 november 1932* 231
Nina Loegovskaja
88. De collectivisatie van de landbouw, *Petrivtsy, 1932-1933* 236
Lev Kopelev
89. De hongersnood wordt erger en erger, *Charkov,*
februari 1933 242
Lev Kopelev
90. De arrestatie van Anatoli Rybakov, *Moskou, 1933* 243
Anatoli Rybakov

91. Voedselschaarste in de grote steden, *Moskou, 21 augustus 1933* 244
Nina Loegovskaja

92. De eerste grote zuivering binnen de Communistische Partij,
Dnjepetrovsk, 1933 246
Viktor Kravtsjenko

93. De moord op partijleider Sergej Kirov, *Moskou,*
1 december 1934 249
Nina Loegovskaja

94. De Grote Terreur is in volle gang, *Moskou, 1938* 251
Sergo Beria

95. De persoonsverheerlijking van Iosif Stalin, *Moskou, 1938* 251
Ilja Ehrenburg

96. Straf in een werkkamp, *Kamp Kargopol, bij Jertsevo, 1939* 253
Gustaw Herling

97. In de Loebjankagevangenis, *Moskou, 1940* 259
Aleksander Wat

98. Duitsland valt de Sovjet-Unie binnen, *Leningrad, 22 juni 1941* 265
Joera Rjabinkin

99. Op de vlucht voor de Duitse troepen, *Brjansk, 4 oktober 1941* 267
Vasili Grossman

100. Het Duitse beleg van Leningrad, *Leningrad, winter 1942* 268
Lidia Ginzburg

101. De Slag bij Stalingrad, *Stalingrad, oktober 1942* 275
Vasili Grossman

102. De wereld van Iosif Stalin, *Moskou, 1945* 276
Milovan Djilas

103. Op bezoek bij de dichteres Anna Achmatova,
Leningrad, 1945 284
Isaiah Berlin
104. Stalin is God geworden, *Moskou, 1946* 290
Janusz Bardach
105. 'Moordenaars in witte jassen', *Moskou, 3 februari 1953* 293
Jakov Rapoport
106. Stalin is dood, *Moskou, 5 maart 1953* 300
Nikita Chroesjtsjov
107. De Sovjetburgers rouwen om de dood van Stalin,
Moskou, maart 1953 305
Janusz Bardach
108. Chroesjtsjov besluit de misdaden van Stalin aan de
kaak te stellen, *Moskou, 14-25 februari 1956* 308
Nikita Chroesjtsjov
109. Stalin niet naast Lenin, *Moskou, 30 oktober 1961* 313
Dora Lazoerkina
110. Waar heeft u dichten geleerd? *Leningrad, 18 februari 1964* 314
Frida Vigdorova
111. Nikita Chroesjtsjov afgezet als partijleider, *Moskou,
15 oktober 1964* 317
Sergej Chroesjtsjov
112. Emmy en Ojstrach, *Moskou, 1967* 322
Karel van het Reve
113. Moet Solzjenitsyn worden uitgezet of vervolgd?
Moskou, 7 januari 1974 325
Door een notulist van het Politburo

114. Als vrij man naar de wc, *tussen Moskou en Frankfurt-am-Main, 14 februari 1974* 330
Aleksandr Solzjenitsyn
115. De perestrojka aan de man gebracht, *Leningrad/Kiev/Dnjepropetrovsk, mei-juni 1985* 336
Michail Gorbatsjov
116. Tsjernobyl: de brandweerlieden, *Tsjernobyl, 26 april 1986* 337
Brandweerlieden
117. Tsjernobyl: de delegatie uit Moskou, *Tsjernobyl, 26 april 's avonds* 339
Valeri Legasov
118. Etiquetteschool, *Moskou, november 1990* 340
Ellen Verbeek
119. Gorbatsjov onder huisarrest, *Foros, 18 augustus 1991* 344
Michail Gorbatsjov
120. Jeltsin geeft niet op, *Moskou, 19 augustus 1991* 347
Boris Jeltsin
121. Berecht de junta, de KGB en de CPSU, *Moskou, 19 augustus 1991* 349
Richard Hellie
122. Dit offer is niet vergeefs geweest, *Moskou, 26 augustus 1991* 357
Sjifra Herschberg
123. De bestorming van het parlement, *Moskou, 4 oktober 1993* 360
Nikolaj Boerlyga
124. Tsjetsjeense kinderen en Russische bejaarden op de vlucht, *Ingoesjetië, 2 december 1999* 362
Anna Politkovskaja

125. Gegijzeld in een school, *Beslan, 3 september 2004* 367

Marat Chamajev

126. De Rus neemt een bad bij min dertig, *Nieuw Jeruzalem, 19 januari 2006* 368

Coen van Zwol

127. Rusland valt buurland Georgië binnen, *Gori,*

18 augustus 2008 370

Tony Halpin

128. De Kremlin-jongerenbeweging pest een kritische ex-dissident,

Moskou, 9 oktober 2009 373

Michel Krielaars

129. Dood in het theater. Een documentaire-voorstelling over de dood van Sergej Magnitski, *Moskou, 7 juli 2010* 375

Artur Solomonov

130. Poetins propaganda regeert in de stad van Chodorkovski,

Tomsk, 23 september 2011 378

Michel Krielaars

131. Vladimir Poetin stapt de boksring binnen, *Moskou,*

21 november 2011 381

Miriam Elder

132. Groot protest tijdens de inauguratie van president Poetin,

Moskou, 7 mei 2012 382

Michel Krielaars

133. De annexatie van de Krim, *Moskou, 15 april 2014* 384

Svetlana Alexijevitsj

134. Geen rijbewijs voor transseksuelen, *Moskou, januari 2015* 388

Maria Bast

135. De strijd om de bloemen op de Nemtsovbrug,

Moskou, 16 april 2015 390

Masha Gessen

136. De duimschroeven worden aangedraaid in de culturele sector,

Moskou, augustus 2017 394

Joshua Yaffa

137. De leegloop van de provincie, *Glazok, zomer 2018* 396

Laura Starink

138. Fraude bij de inkoop van levensmiddelen voor de Nationale

Garde van Poetin, *Moskou, 23 augustus 2018* 400

Aleksej Navalny

139. Bloed, gebroken benen en massale arrestaties,

Moskou, 23 december 2019 404

Kateryna Oliynyk

140. Anti-Moskouprotest in Ruslands Verre Oosten,

Chabarovsk, 17 juli 2020 407

Steve Rosenberg

141. Oppositiepoliticus Aleksej Navalny zit in de gevangenis,

Pokrov, maart-april 2021 410

Aleksej Navalny

142. Rusland kaapt de naam champagne van Frankrijk,

Moskou, 7 juli 2021 413

Joost Bosman

143. De sluiting van mensenrechtenorganisatie Memorial,

Moskou, 24 november 2021 415

Eva Cukier

144. Poetin lanceert een grootschalige invasie in buurland Oekraïne. Sommige Russen spreken zich direct uit tegen de oorlog, *Kaliningrad*, 24 februari 2022 420

Oksana Akmajeva

145. Oorlogsdagboek, *maandag 28 maart 2022* 422

Oleg Klimov

146. Russen reageren op oorlogsmisdaden in de Oekraïense stad Boetsja, *Rusland*, 7 april 2022 423

Verslaggevers van Radio Free Europe/Radio Liberty

147. Misdadig zwijgen, *Koersk*, voorjaar 2022 426

Anonieme pas afgestudeerde

148. Desinformatie van onderop, *mei 2022* 428

Boris Bondarev

149. Waarom geloof je mij niet en de televisie wel?

Amsterdam, augustus 2022 432

Tatjana

150. Een rondedans tegen de oorlog in Jakoetsk,

Jakoetsk, 25 september 2022 434

Vrouwen in Jakoetsk

151. Politieke gevangenen over hun hoop voor een nieuw jaar,

Rusland, december 2022 438

Ilja Jasjin, Dmitri Talantov, Vladimir Kara-Moerza, Aleksandra Skotsjilenko, Aleksej Gorinov, Dmitri Ivanov

152. ‘Het worden kinderen van Rusland’ – Poetin verdacht van oorlogsmisdaden, *Kyiv*, maart 2023 444

Vitali

Bronnen 447

Inleiding

Op 24 februari 2022 viel Rusland Oekraïne binnen. Het was het begin van de eerste grootschalige oorlog op Europees grondgebied sinds 1945. Hiermee trad de Russische president Poetin in de voetsporen van menige tsaar die het niet kon laten om zijn imperium door middel van tomeloos geweld uit te breiden. Toch veroorzaakte hij met deze stap een schokgolf door Europa. Er was verbijstering over de gruwelijke wreedheid van de Russische militairen, die gepaard ging met verbazing over hun klungeligheid, hun slechte informatiepositie, de ondermijnende corruptie en de verwondering over de relatieve gelatenheid waarmee zoveel Russen gehoorzaamheid toonden aan hun leiders.

Schokkend is dit alles absoluut, maar verbaasd zouden we niet hoeven zijn. Want wie de Russische geschiedenis bestudeert, ziet dat deze wreedheid en klungeligheid, despotie en corruptie al lang rode draden in die geschiedenis zijn. In deze bloemlezing van ooggetuigen van de Russische geschiedenis wordt een poging gedaan zulke constanten te belichten. En in plaats van dat wij zelf vertellen hoe het zit, geven we het woord aan diegenen die erbij waren, of het zelf meemaakten en, voor een deel, er nog altijd middenin zitten.

De verslagen die we kozen zijn veelvormig, van dagboeken tot brieven tot journalistieke reportages. Veel van de verslagen zijn van buitenlanders, die met een geïnteresseerde of verbaasde blik naar Rusland kijken en rapporteren over wat ze daar aantreffen. Daarom vindt de lezer in dit boek Italiaanse, Franse, Duitse, Engelse, Amerikaanse en Nederlandse auteurs, van Giovanni de Piano Carpini over de moord op grootvorst Jaroslav in 1246 tot *NRC*-correspondent Eva Cukier over de sluiting van mensenrechtenorganisatie Memorial in 2021. Maar natuurlijk laten we ook veel Russen zelf aan het woord. En naast de ooggetuigenissen die zich afspelen op het grondgebied van het huidige Rusland is hier en daar ook een enkel verslag opgenomen uit gebieden in de Sovjet-Unie die sinds 1991 onafhankelijk zijn, als we vonden dat dit voor het grotere verhaal van de Russische geschiedenis relevant was.

Het geheel, dat begint bij de herbegravenis van de abt Feodosi en eindigt bij het arrestatiebevel tegen Poetin, is uiterst fragmentarisch, en we pretenderen geen enkele volledigheid te bieden, noch recht te doen aan de meerstemmigheid, ook geografisch, die Rusland rijk is. Het is onze bescheiden toevoeging aan de bestaande geschiedschrijving en analyses om het Rusland van nu beter te begrijpen, met hulp van mensen die met hun neus bovenop de geschiedenis stonden.

Welk beeld rijst uit alle fragmenten op? Hoe zien die constanten uit de geschiedenis er ongeveer uit? Als eerste valt op dat in de hele Russische geschiedenis de verhouding tussen regeerder en onderdanen er een is geweest van heerser en dienaren. Voor 1917 waren er de tsaren, die een autoritair regime hadden ingevoerd waarin tot aan 1905 iedere oppositie was verboden. Na 1917 kwamen de bolsjewieken aan de macht, die eveneens al snel geen oppositie meer duldden. En nu, anno 2023, is ook Poetin er niet van gediend. De leider wordt, enkele uitzonderingen daargelaten, verafgood. Om met de Franse reiziger Astolphe de Custine, die Rusland in 1839 bezocht, te spreken, 'dit volk heeft zijn God nog steeds op aarde.'

Een andere rode draad die bij lezing zichtbaar wordt, is de eerdergenoemde combinatie van wreedheid en klungeligheid. In Oekraïne zien we in 2023 aan de ene kant de moorden in Boetsja, en aan de andere kant berichten over Russische soldaten die hun eigen uitrusting moeten kopen en voor hun eigen eten moeten zorgen. Zulke gewelddadigheid en incompetentie echoën door de voorbije eeuwen als de leiders van de dekabristenbeweging in 1826 worden geëxecuteerd. Het is een schoolvoorbeeld van de wreedheid en intolerantie van de tsaar, maar de overheid kon in onovertroffen onvermogen zelfs niet voor goede kwaliteit touw zorgen om politieke tegenstanders naar behoren op te hangen.

Zo zijn er ook historische parallellen te vinden voor de inheligheid van de huidige leiders van de staat en de kerk, voor de corruptie en het wegsluizen van gemeenschapsgeld dat er nu voor zorgt dat de Russische soldaten in Oekraïne geen wapens hebben en hun eten bij wijze van spreken zelf van huis moeten meenemen. Als de hedendaagse Nederlandse krantenlezer geschokt is door zoveel egoïstische hebzucht, herkent die zich wellicht in het sentiment van de zeventiende-eeuwse Nederlandse koopman Isaac Massa, die eveneens verbijsterd is dat de patriarch tijdens een hongersnood graan achterhield om het duurder te kunnen verkopen.

Er staan zeker een paar vrolijk makende verslagen in dit boek, maar het valt niet te ontkennen dat de grootste constante van allemaal er misschien wel een is van voortdurende ellende. Ellende die van buitenaf kwam, zoals de gevolgen van de invallen in Rusland van Napoleon in 1812 en van de Duitsers in 1941. Maar ook het leed dat de bevolking door de eigen heersers is aangedaan krijgt steeds een nieuw hoofdstuk. Het valt daarbij op dat deze heersers, zowel Ivan de Verschrikkelijke als Stalin, achteraf onder het Russische volk een goede naam hebben gekregen. Net zoals Poetin nog weinig aan populariteit lijkt in te boeten.

De parallellen tussen heden en verleden dringen zich kortom aan alle kanten op, en wie het boek dichtslaat is hopelijk met terugwerkende kracht wat minder verbaasd over de huidige gang van zaken. En toch willen we met de ooggetuigenverslagen juist ook laten zien dat de geschiedenis op elk punt in het verleden openlag, en ook nu niet vastligt. Er ligt namelijk een gevaar op de loer als je de geschiedenis van een land als één helder pad, geplaveid met steeds dezelfde stenen, beziet.

Het idee van een eeuwig Rusland, met een eeuwige despoot, waar niets wezenlijks in verandert, is een politiek idee dat Poetin maar al te graag in stand houdt. In zijn eerste toespraak voor de Doema na zijn herverkiezing als president in 2012 schilderde hij zichzelf af als de vervulling van een eeuwige cyclus: de terugkeer van de oude heerser van Kiev, die de Russen Vladimir noemen.

Maar de geschiedenis is niet cyclisch, zij is grillig en de toekomst ligt altijd open. Dat weten we, intellectueel gezien, maar ooggetuigenverslagen laten je het ook werkelijk vóélen. De ooggetuige sleept je tenslotte mee de rechtszaal in, naar het moment waar het gebeurt, hij voert je het concentratiekamp binnen, laat je genieten van de verleidingen die de bolsjewieken voor je klaar hadden liggen als je je bij hun gelederen aansloot. Het is geschiedenis in haar meest directe vorm, het teleporteert je voor even terug in het verleden, toen de toekomst nog ongewis was.

En hoewel het, als je de geschiedenis zo overziet, verleidelijk is te geloven in een Russische lotsbestemming van despotie, wreedheid en onderworpenheid, zijn er gedurende de hele geschiedenis altijd mensen geweest die geloven dat er in Rusland verbetering mogelijk was. De mensen die niet geloven in een eeuwig Rusland, maar hopen op vooruitgang. Ook hún inspanningen zijn een belangrijke constante in de Russische geschiedenis.

We hopen dan ook dat de lezer van dit boek ziet hoe tegen de sombere achtergrond van onderdrukking, bloedvergieten en wreedheid zich juist des te duidelijker de verhalen aftekenen van de moedige individuen die zich niet door de heersers de wet laten voorschrijven en die daar vaak een hoge prijs voor moeten betalen. De geestkracht van de dekabristen die na een mislukte staatsgreep in 1825 tot dwangarbeid in Siberië waren veroordeeld, de waardigheid waarmee Iosif Brodski zijn dichterschap tegenover de rechter verdedigde, de humor waarmee de in gevangenschap permanent getreiterde Aleksej Navalny zich staande houdt en ten slotte het vastberaden optimisme dat doorklinkt in de korte briefkaartjes van hen die nu in het gevang zitten omdat zij ervan overtuigd zijn dat niet alleen de strijd voor een vrij Oekraïne noodzakelijk is, maar dat uiteindelijk ook Rusland ooit werkelijk vrij zal kunnen zijn. Dat alles houdt de hoop levend dat sommige rode draden van de Russische geschiedenis ooit zullen worden doorgeknipt, en dat het misschien ooit nog wat zal worden met Rusland.

Hans Driessen
Michel Krielaars
Eva Peek